

Lənkəran Dövlət Humanitar Kolleci

Musiqi və təsviri incəsənət şöbəsi

DÜNYA XALQLARININ MUSIQI ƏDƏBİYYATI (RUS MUSIQI ƏDƏBİYYATI)

MÜHAZİRƏLƏR

Müəllim: Mirzəcanova Sevda Qəhrəman qızı.

MÜHAZİRƏ № 1.

Mövzu № 1.. S.S.Prokofyevin həyat və yaradıcılığı.

Plan: 1. Bəstəkarın yazdığı əsərlər.

2. Musiqi materialı.

S.S.Prokofyev- xx əsrin görkəmli rus bəstəkarı və pionucusu, dirijoru kimi musiqi tarixində böyük novator kimi daxil olmuşdu.Onu xx əsrin “klasiki”adlandırırlar.

Serqey Serqeyiviç Prokofyev 1891ci il aprelin 11 də Yekaterinaslavskaya quberniasının Sonçovka kəndində anadan olmuşdu.Uşaq yaşlarından onunla ciddi musiqi ilə məşqul olması erkən əsərinin yaranmasına,beş yaş yarım olduqda ilk pyesasını yaranmasına gətirib çıxarır.Bəstəkar tam eşitmə qabiliyyətinə malik idi. 10 yaşındaV.A Mosartın pyeslərindən,L.V.Bethovenin yüngül sonatalarını ifa edirdi.12 yaşında artıq bir necə əsərlərin müəlifliyi idi. Prkofyevin maraq dairəsi olduqca geniş və rəngarəng idi. O,qohum və dostları ilə teatr tamaşaları hazırlayıb oynayır.

gözəl həvəskar fotoqraf,ən başlıcası isə məharətli şahmatçı olmuşdur.Prokofyev hətta şahmat üzrə II dünya çempionu Emmanuil Laskerlə görüş keçirib onunla heç-heçə oynamışdır.

Qazandığı bu yüksək uğuru bəstəkar həyatı boyu tez-tez böyük qürur hissi ilə xatırlayırmış.

1902 ci ilin yayında Moskva konservatoriyasını təzə bitirən ReyNQold Morigeviç Qlier Soncovkaya gəlişi Prokofyevin profesional musiqinin öyrənməsinə və həmcinin bəstəkarlıq sənətini öyrədir.1904 –cu ildə Peterburq konservatoriyasına müəfəqiyyətlə daxil olur.Bəstəkarlığı A.K.Lyadovdovun sinifindən,“Musiqi nəzəriyyə” dərslərini Y.Vitoldan,“Fortepiona” dərslərini məşur A.N.Esipovdan alır.Bu dövürlərdə opera,pyesa, sanata,romans, simfoniya kimi müxtəlif janirdə əsərlər yazır.

1914 cu ildə dövlət imtahanına yazılmış orkestr və fortepiono üçün I-ci Konserti Anton Rubeyşteyn adına mukafata layiq görulur.Konservatoriyanı bitirdikdən sonra yaradıcılığında böyük dönüm başlayır. Bəstəkar Myskovski bu dönümü “Vulkanlı alov”adlandırırdı.Gənc bəstəkar durmadan çalışır və tez bir zamanda Peterburqda,Moskvada və vətəninə uzaqlardada şöhrət tapsasına gətirir.Konservatoriyanı müəfəqiyyətlə bitirdiyi üçün anasından mukaffat kimi xarici səfərə yola düşür.

Prokofyevin həyatında S.P.Diaqel boyuk köməyi olub.Bəstəkara böyük dəstək,istiqlamət vermişdi. Bəstəkarın ilk dəfə bəstələdiyi balet “Alla və Loliy”sujetinə görə uğursuz olur.Dioqelin məsləhəti ilə ona“Yeddi təlxəyə qalib gəlmiş təlxək haqqında nağıl”baletini 1915 ci ildə bəstələyir.

B illərdə bəstəkar opera janrında əsər bəstələməyə qərarına gəlir. İlk operası "Qumarbaz" F. Dostoyevskinin əsəri əsasında bəstələyir. Əsər Bruseldə 1929-cu ildə səhnəyə qoyulur.

1918-ci ildə bəstəkar I simfoniyasını yazır. Bu simfoniya "Klasik" simfoniya adlandırılır.

1918-ci illərdə bəstəkar Amerika, London, Parij və avropanın bir çox ölkələrinə səyahət edir və konsertlər verir.

1923-cü il bəstəkarın həyatından həm sevincli həm də faciəli il kimi qalır. Bu illərdə o öz anasını itirir. Ailə həyatə qurmuş muğənni Leni Lyuberdən oğlu olur.

1927-ci ildə "Odlu mələk" adlı operasını V. Brüsovun əsəri əsasında yazır. Prokofyevin əsərləri böyük səhnələrdə səslənir.

Vətənidən ötrü darıxan bəstəkar qısa müddətə Rusiyaya gəlir. 1927-ci ildən sonra 1929-cu ildə Rusiyaya gəlir. 1934-cü ildə isə həmişəlik vətəninə qayıdır. 1935-ci ildə ailəsilə Uşaq teatrında olur. N. İ. Saç bəstəkara uşaq teatri üçün simfonik nağıl yazmağı istəyir ki uşaqlar alətlər haqqında məlumatı olsun.

Bəstəkar buna razılıq verərək "Petya və canavar" adlı nağıla simfoniya bəstələyir. 1935-ci il mayın 16-da bəstəkarın yaradıcılığını ən gözəl əsərindən biri olan "Romeovə Cülyetta" baletini yaranır. Həyatında kino filmə musiqi bəstələmək təklifi ilk dəfə S. Eyzənşteyindən alır. "Aleksandr Nevski" kinosuna musiqi bəstələyir. Qeyd etmək lazımdır ki "Aleksandr Nevski" filiminə bəstələnmiş musiqi sonradan kontata şəklində də təqdim olunmuşdur. Bu əsər bəstəkara parlaq uğur gətirir. Böyük vətən muharibəsinin başlanması bəstəkara L. N. Tolstoyun "hərb və sulh" əsərinə opera yazır. 1942-ci ildə "İvan Qrozni" kino filiminə musiqi bəstələyir. Həyatının son dövründə VII simfoniyasını, "Sülhün keşiyində" aratoriyasını yazır. Bəstəkarın yaradıcılığına kommunizm rejimi ciddi maneələr törədirdi. Belə ki, 1948-ci ildə Prokofyev, Şostokovic və digər görkəmli sənətkarlarla bərabər kommunist partiyası tərəfindən qeyri xəlqilikdə, melodiyaalarının miskinliyində, milli qaynaqlardan uzaq düşməkdə ittiham olunurdular. 10 il sonra bu tənqidləri elə həmin kommunist partiyası rəsmi şəkildə istedadlı sənətkarları təqib kimi qiymətləndirir. Lakin bu günü görmək Prokofyeva nəsib olmur. 1953-cü ildə S. S. R. İ-nin rəhbəri İosif Stalinlə bir gündə martın 5-də vəfat edir.

S. S. Prokofyev yaradıcılığında bütün janrlarda musiqi bəsrələmişdi. Bəstəkar musiqi tarixində böyük navator daxil olmuşdu. S. Prokofyev sənəti həm musiqinin obrazlı məzmununa, həm üslubiyyətinə aid yeniliklərlə zəngindir. Tez tez işlədilən "Prokofyev melodikası", "Prokofyev Harmoniyası" və s. ifadələr də məhz bununla bağlıdır. Bəstəkar hər dəfə yeniliklər axtarışında olan, keçilmiş, sınıanmış yolla getməyərək, öz yolunu axtarıb tapan bir bəstəkardı. Prokofyev eyni zamanda klassik ənənələrdən imtina etməmiş XX əsr bəstəkara mövqeyindən çıxış edərək, bu ənənələrin yeni təfsirini təqdim etmişdi. S. Prokofyev yaradıcılığında həm Vyana klassiklərinin, həm də milli rus musiqisinin M. Qlinkanın, M. Musorski, N. Rimski – Korsakov prinsiplərinin özünəməxsus tərzdə işləndiyini görə bilərik.

S. Prokofyev lad – funksional dayaqları gücləndirərək, tonal sistemin daxildən genişləndirir. S. Prokofyev harmoniyası genişləndirilmiş 12 pilləli səs sisteminə dayaqlanır. Bəstəkar böyük miqyaslı, klassik qurluşlu kompozisiyalara müraciət edir; onun əsərlərinin orkestrləşdirmə tərzini "təmiz" temblərə əsaslanır.

Bəstəkarın əsərləri işərisində həm rus ədəbiyyatı, həm dünya ədəbiyyatının klassik nümunələrindən götürülmüş mövzulara rast gəlirik. Buna nümunə olaraq "Romeo və Cülyetta" V. Şekspirin, "Qumarbaz" operası F. Dostoyevskinin. "Üç portağala məhəbbət" operası K. Qotski, "Odlu mələk" operası V. Brüsov, "Semyon Kotko" operası V. Katayev əsərləri əsasında yazmışdı. S. Prokofyev bütün janrlara müraciət etmişdir. 8 opera, 7 simfoniya, 7 balet, simfonik süitalar, fokal- simfonik əsərlər, kontatolar, oratoriyalar, instrumental ansambl əsərləri, müxtəlif alətlər üçün konsert və sonatolar, forteoiano əsərləri, romanslar, kino filmləri

və teatr tamaşalarına musiqi bəstələmişdi.Prokofyevin musiqisi fəal və dinamikdir."Mən dayanmağı xoşlamıram,daim hərəkətdə olmaq istəyirəm."

Bəstəkarın bu sözləri onun həm həyatına ,həm də musiqisinə aiddir.Bu cəhət hətta Prokofyevin imzasında da özünü göstərir.

"SPRKfV"-bəstəkar sanki tələsərək soyadında olan sait hərfləri ixtisar etmişdi.Bəstəkarın həyat yolu olduqca maraqlı və mürəkkəbdi.

1918 –ci ildə o,oktyabr inqilabını qəbul etmədiyinə görə Rusyanı tərk edir və duz 15 il xaricdə yaşayır.Fransa,İspaniya,İngiltərə,ABŞ,Kanada,Yaponiya,Belçika və digər ölkələrdə verdiyi yüzlərlə konsert,bəstələdiyi çoxsaylı əsərlər ona ümümdünya şöhrəti gətirir bəstəkarın xaricdə yaşadığı ,yaratdığı dövurdə S.P.Dyaqelivlə tanışlıq yaradıcılıq inkişafına çox böyük təsir göstərir.Dyaqelin bəstəkark rus uslubunda yazmağı məsləhət verir. Onun təklif etdiyi"Təlxəy"haqqında balet bəstəkara böyüuğur gətirir.

Fransız xalqını yaddaşından uzun illər çıxırmır.1921 ci il 30 dekabrda Çikaqo şəhərində "3 portağala məhəbbət"operası səhnəyə qoyulur.Amerikanın böyük səhnələrində Prokofyevin əsərləri səslənir.15 ildən çox qurbətdə yaşayan bəstəkar öz vətəni üçün darıxır bir neçə dəfə gedib qayıdandan sonra 1934 cu ildə tamami ilə vətəninə qayıdır.1935 ci ildə uşaq teatrını direktoru uşaqlarln musiqi alətini tanıya bilməsi üçün simfoniya yazmağı istəyir.Prokofyev təklifə razılıq verib"Petya və Canavar"adlı nağıla simfoniya bəstələyir.Bu əsərdə uşaqla alətlər haqqında məlumatalanırlar. (Petyanı simlilər,quşu fleyta,ördəyi qaboy alətləri canlandırır)1935 ci il "Romeo və Cüllütta"baleti üzrə iş başladı.Bəstəkar kino filim sahəsində uğur qazanır.A.Rubeyşteynin təklifi ilə "Aleksandr Nevski" kino filminə musiqi bəstələmək təklifi verir. Kino filimə çəkilmiş musiqi çox uğurlu olduğuna görə bəstəkar"Aleksandr Nevski" kontatası yaradır.Böyük vətən muharibəsində bəstəkar "Hərb və Sulh"operasını yazır.1942 ci ildə"İvan Qrozni"kino filminə musiqi yazmaq işinə başlayır."Zoluşka"baletini muharibədən sonra bitirir. Bu balet bəstəkarın yaradıcılığının ən lirik əsərdi.

1948 ci ildə"Əsl insan haqqında povest"əsərinə yüksək qiymət verilməməsi bəstəkarı çox üzür və bəstəkarın səhətinə belə təsir edir. Bəstəkar uğursuzluqa baxmayaraq özünü toplayıb"Daş çiçək haqqında hekayə"baletini bəstələyir.Prokofyevin sənəti Azərbaycan musiqisinin inkişafına da böyük təsir göstərmişdi. Belə ki Q.Qarayev ,A.Məlikovun baletləri Prokofyev ənənələriin yaradıcı surətdə davamıdır.Təsadüfi deyil ki, Qarayev" İldırımli yollarla"baletini Prokofyevin xatirəsinə həsir etmişdi.

MÜHAZİRƏ № 2.

Mövzu№ 2. S.S.Prokofyevin I simfoniyası. VII simfoniyası.

Plan: 1.Musiqi material.

Prokofyevin I simfoniyası(D-dur)"Klassik"simfoniya adlanır.

Bu simfoniyanı 1916 –ci ildə yazmaqa başlayır ,1917 ci ildə tamamlayır.Səhnəyə 1918 ci ildə aprelin 21 də Petraqradda bəstəkarın özünün dirijorluğu ilə baştutmuşdu.Simfoniya yazmaq firinə Sank Peterburq Konservatoriyasının müəllimi Nikolay Çerepnin sinifində oxuyarkən qərar verir.Çerepnin tələbələrinə məşqələ üçün Haydının əsərlərindən verərdi.Simfoniya 4 hissədən ibarətdir.

1.Allegro

2.Larghetto

3.Gavotta;Non troppo allegro

4.Finale;Molto vivace.

Orkestrin tərkibində olan alətlər 2 fleyta, 2

qoboy, 2 klarnet, 2 foqot, 2 valtor, 2 truba, Litavr

Simli alətlər daxildir.

1- hissə girişi möhkəm akordların səslənməsiylə başlayır. Fleyta, klarnet və simli alətlərin yuxarıya Əsərin pasajlar səslənir. Əsas mövzu sonata allegro yüngül zərif, hərəkətlidir. Küməkçi mövzu skripkaların ivasında yumorostok sırcayışlarla və foqotun səliqəsiz müsaəti və gözlənilməz valtorunun girişi səslənir. İşləmədə faktura dəyisilir əzəmətlik quruluşuna keçir, bu əzəmətlik karnavala xarakterli musiqiylə melodiya, əlvan və həyatsevərdir. Orta hissədə valınkanın səsi rəqsvari xarakterlidir. əvəzlənir.

2-hissə Polonez Larqotdo ritmində yazılmışdır. Getdikcə onun xarakteri köhnə menueti xatırladır hansı ki Qaydın simfoniyasını axtırılır. Trellərlə bəzənmiş melodiya kubar parixdə olan bəylərin qadınlara nəzakətliyini göstərir. Orta hissə bir az həyacanlı və musiqili işləmə getdikcə əlvan kluminasiyaya yaxınlaşır. Repriza 3 hissəli formadadır.

3-cu hissə “qavot” adlanır. Bu rəqs geniş bəstəkar bu musiqini “Romeo və Çulyetta” baletində istifadə etmişdir.

4-cü hissə 1-ci hissədəki kimi sonata formasında yazılmışdır.

Dayanmadan hərəkətlidir. Rəqsvari xarakterli mövzu əlvan orkestr ifası “Klasik” simfoniyanı olmasını təsdiqləyir.

S.Prokofyevin simfonik yaradıcılığı da rus musiqisi tarixində parlaq və maraqlı səhifələrdən birini təşkil edir. Bəstəkarın yaradıcılığının bu sahəsi ilə onun başqa janrlarda yaratdığı əsərlər arasında müəyyən bir mövzu və obraz qohumluğu, yaxınlığını görmək olar. Belə ki üçüncü simfoniya bəstəkarın “Odlu mələk” operasının musiqi mövzuları əsasında bəstələnmişdir. Dördüncü simfoniyanın musiqisi “Azmış oğul” baletinin mövzularına əsaslanır. Beşinci simfoniya təcəssüm etdirilmiş möhtəşəm epik obrazlar “Aleksandr Nevski” kantatası və “Hərb və sülh” operasının obrazları ilə səsləşir. Bəstəkarın birinci simfoniyası “Klassik simfoniya” (Re major, 1916-17) adlanır və Y. Haydın üslubunda yazılmışdır.

Simfoniya ilə yanaşı S.Prokofyev simfonik musiqinin başqa janrlarına da müraciət etmişdir. Onun öz baletlərinin musiqisi və tamaşalara yazdığı musiqi əsasında yaratdığı çoxlu sayda simfonik süitaları, eləcə də üverturaları “Yuxular” simfonik lovhəsi”, “Petya və canavar” adlı simfonik nağılı və .s əsərləri vardır.

S.Prokofyevin Yeddinci simfoniyası (cis moll 1951-52) onun simfonik yaradıcılığında özünəməxsus yer tutur. Çox zaman bu əsərin S.Prokofyevin “Zoluşka” baleti ilə yaxın olmasını qeyd edirlərki, bu da təsadüfi deyil. Həqiqətən də “Zoluşka” baleti kimi Yeddinci simfoniya da həyat haqqında lirik bir tərzdə söylənilən nağılı, hekayəti xatırladır. Yeddinci simfoniya bəstəkar o zaman Ümumittifaq radiosunun gənclik redaksiyası tərəfindən sifariş edilmişdi. Lakin gənclik ruhu ilə aşılənmiş bu əsər ümumi ovqatı ifadə etdiyi nikbinliyi ilə sadəcə uşaqlar üçün yazılmış simfo-

niya çərşivəsindən çox kənara çıxaraq həyata yetgin bir sənətkarın gözü ilə baxan lakin gənclik həvəsini hələ də itirməyən bir müəllifin fikri və düşüncələrini əks etdirir. Simfoniyanı dinlədikcə, sanki burada müdrük bir adamın söylədiyi hekayəti dinləyir və gənclik həyatından bəhs etdiyi məqamlarda həyatsevərliyi və çılğınlığı ilə heyran edən işıqlı lövhələri seyredirik.

VII simfoniya

S.S.Prokofyevin 7ci simfoniyası əvvəl uşaqlar üçün çətin olmayan simfoniya yazmağı nəzərdə tutmuşdur. Amma iş prosesi nəticəsində ciddi forma alınır. Əsər bəstəkarın ölümündən sonra 1952 –ci il oktyabrın 11 də ifa olunur. Bəstəkarın yeddinci simfoniyası dörd hissədən ibarətdir.

Sonata formasında yazılmış Birinci hissə sanki müəllifin söylədiyi hekayətin başlanğıcıdır. Burada üç mühüm musiqi mövzusu vardı. Birinci mövzu (əsas mövzü)həzin ,bir qədər fikirli obrazı əks etdirən aramlı musiqisi ilə secilir. İkinci mövzu(köməkci mövzü)himni xatırladır və ruh yüksəkliyi , nikbinliyi ilə secilir. Üçüncü mühüm mövzü(tamamlayıcı mövzü)fantastik bir obrazı təsvir edən qəribə musiqidən ibarətdir; nəfəs alətlərinin yuxarı reqistirdə səslənməsi və simli-ləri tremoloso ilə bərabər zənglərin də cingintili tembri bu mövzuya xüsusi bir “sehrli”,qeyri –adi səciyyə aşılayır. İkinci hissədə Prokofyev ilk dəfə olaraq simfoniya vals daxil etmişdir.(bu valsı bəstəkar simfoniya qabaq bəstələmiş və Rəqs süitəsi üçün nəzərdə tutmuşdu.)Bu vals simfoniya təcəssüm etdirilmiş gənclik ruhunun ,cılğın ,romantik əhval ruhiyyəni parlaq ifadəsidir. Vals ritmində “fırlanan”mövzuları gah xəyalpərəst, gah zərif,incə,bəzən də bir qədər gülünc obrazları təsvir edir.

Bu hissə quruluşu etibarilə işlənməmiş sonata formasına uyğun gəlir. Simfoniyanın üçüncü hissəsi ağır hissə olub ,lirik bir rəvayəti xatırladır.və sanki müəllif bu rəvayəti söylədikcə, xatirində canlanan qəribə surətləri ,nağıl obrazlarını təsvir edir.

Buradakı mövzuların variyasiyavari inkişaf etdirilməsi nəticəsində bu hissənin forması özündə variyasiyalıq xüsusiyyətləri daşıyan üç hissəli forma kimi müəyyən edilir. Simfoniyanın dördüncü hissəsi –nikbinliyi ilə,ipə-sapa yatmayan coşğunluğu, həyatsevərliyi ilə heyran edən musiqisi ilə fərqlənir .Rondo –sanata formasında bəstələnmiş bu hissədə yumoristik,skertsosayağı mövzular sürətlə bir –birini əvəz edir.

Kodada simfoniyanın birinci hissəsindən köməkci mövzunun qayıdıb səslənməsi əsərin optimistik xarakterini bir daha təsdiq edir;bunun ardınca “sehrli”cingiltili boyaları ilə fantastik obrazı təsvir edən mövzunun səslənməsini verməklə bəstəkar sanki uşaqlıq ,gənclik haqqında olan qəribə nağılı,hekayəti sona çatdırır.

Mövzu№ 3. S.S.Prokofyevin “Romeo və Cülyetta” baleti .

Plan: 1. Əsərin məzmunu.

2.Musiqi materialı.

S.Prokofyev öz yaradıcılığında bir tərəfdən rus baletinin P.Çaykovskinin klassik ənənələrini davam etdirmiş,digər tərəfdən isə baletin musiqi dramaturgiyasının yeni prinsipləri və yeni üsullarını tətbiq edərək ,islahatçı kimi çıxış etmiş və bu janrda müasir klassik nümunələr yaratmışdır.

S.Prokofyevin ilk baleti bəstəkarın gözəl sənət bilicisi rus modernizmininqabaqcıl numayəndələrindən biri olan S.Dyagilevin sifarişi ilə yazılmış “Yeddi təlxəyə qalib gəlmiş təlxək haqqında nağıl”baleti idi.Bunun ardınca bəstəkarın daha iki baleti “Polad sıcrayı”və “Azmış oğul”meydana gəlir.Prokofyevin balet sahəsindəki yenilikləri 1935-36 cı illərdə yazılmış, 1938-ci ildə Brno şəhərində 1940 –cı ildə Lelinqrad opera və balet teatrında tamaşaya qoyulmuş “Romeo və Cülyetta” əsərində xüsusilə parlaq təzəhür edir.”Romeo və Cülyetta”bəstəkarın yüksək etnik mənə daşıyan mövzuya müraciəti, dərin insani hiss və yaşantıları əks etdirməsi ,əsərin inkişafly simfonik dramaturgiyaya malik olması baxımından klassik rus baletinin ənənələrini davam etdirirsə ,digər tərəfdən partiturasının son dərəcə qeyri –adi olması ilə seçilir.Bu qeyri- adilik ilk növbədə baletin süjeti ilə sürətləndirmişdir.Prokofyevin baleti dahi Şekspirin eyniadly faciəsi mövzusunda yazılmış başqa musiqi nümunələri P.Çaykovskinin Üvertura –fantaziyası,Ş.Qunonun operası ,H.Berliozun “Dramatik simfoniyası”ilə bir səviyyədə duran əsərdir.Lakin Şekspir mövzusunun məhz balet janrında təcəssümü özlüyündə qeyri-adi bir cəsarətli addım idi,belə ki,bu faciədə öz əksini tapmış mürəkkəb fəlsəfi mövzunu balet vasitələri ilə ifadə etməyin mümkünlüyü bir çoxları tərəfindən şübhə altına alınırdı.Bəstəkarın bu cəhdi balet xadimləri tərəfindən hətta istehza ilə qarşılanırdı.Lakin xoreoqraflar tədricən Prokofyev musiqisinə alışdıqca ,bu cəhdi balet xidmətləri tərəfindən hətta istehza ilə qarşılanırdı .Lakin xoreoqraflar tədricən Prokofyev musiqisinə alışdıqca,bu musiqi bütün gözəlliyi ilə onları heyran edirdi,son nəticədə alınmış balet tamaşası geniş auditoriyanın da dərin rəğbətini qazanmış olur.

“Romeo və Cülyetta”baletinin libretto müəllifi S.Radlof, A.Piotrovski və L.Lavrovski olmuşlar.S.Prokofyev musiqisi əsasında L.Lavrovskinin yaratdığı tamaşa əvvəldən axıra kimi Şekspirin ruhu ilə aşılammışdır.Ədəbi mənbədən uzaqlaşmaq istəməyən liberetto müəllifləri Şekspir faciəsində təsvir edilən hadisələrin ardıcılığını pozmamış yalnız bəzi səhnələri ixtisar etmişlər.Beş pərdədən ibarət faciənin məzmunu baletdə üç pərdədə verilmişdir.Bundan başqa ,balet dramaturgiyasının xüsusiyyətləri nəzərə alan liberetto müəllifləri hadisələrin baş verdiyi mühiti canlandırmaq və bunları rəqs vasitəsilə daha parlaq ifadə etmək məqsədilə bəzi yeni səhnələr ,məsələn 2-ci pərdədəki xalq şənliyi ,Tibaldın cənazəsini aparanların matəm yürüşü kimi səhnələri baletə daxil etmişlər.

“Romeo və Cülyetta”baletinin musiqi dramaturgiyası iki gəncin məhəbbəti və onların sevgisinə mane olan,iki sülalənin düşmənçiliyində ifadəsini tapmış orta əsr qayda-qanunlarının qarşılaşdırılması əsasında qurulmuşdur.Baletin musiqi dramaturgiyası Prokofyev musiqisi ilə rəqsin sıx bağlılığı ilə seçilir.Burada pantomimilə rəqs üzvi vəhdətdə qovuşdurulmuşdur.Baletdə həm solo portret səhnələri “Qızcığaz

Cülyetta”, ”Merkussio”, ”Pater lorenzo ”həm dialoq səhnələri “Eyvan qarşısında”həm dramatik kütləvi səhnələri”Dava”, ”Döyüş”vardır.Prokofyev ənənəvi rəqs nömrələri olan variasiya tipli “konsert”nömrələrindən imtina edərək ,başqa tipli rəqslər, qəhrəmanların xarakterini yığcam şəkildə əks etdirən ,yaxud müəyyən mühiti təsvir edən rəqslərdən istifadə edir.Belə nömrələrdən biri “Cəngavərlərin rəqsi”dir.

Bu rəqs orta əsrin ən pis adətlərinin ,köhnəlmiş qaydalarını ,yəni İki sülalənin düşmənçiliyini,ədavətini təcəssüm etdirir.Rəqsin “düzxətli”,kobud mövzusu qəddar bir obraz yaradır.Mühiti əks etdirən rəqslərə misal olaraq isə aristokratik bal rəqslərinin,nikbin xalq rəqslərini göstərmək olar.

Baletdə bəstəkar leytmotivdən mühüm dramaturji vasitə kimi istifadə edir.Buradakı qəhrəmanlardan hər biri obrazın müxtəlif cəhətlərini təqdim edən bir sıra mövzularla səciyyələndirilir. Məsələn burada məhəbbəti təcəssüm etdirən üç mövzu vardı.

“Romeo və Cülyetta”baletinin dramaturgiyası kəskin təzadlı qarşılaşdırmalarla zəngindir.Məsələn şəhərin gündəlik həyatını təsvir edən səhnələr qəhrəmanların faciəvi taleyini daha da qabarıq nəzərə çarpdırır;pater Larensonun yanındakı nikah mərasimi ilə xalq şənliyini əks etdirən səhnə təzad təşkil edir; son pərdədə “Səhər serenadası “nın şəffaf ,son dərəcə zərif səslənməsi Gülyettanın qəlbində tüğyan edən ziddiyyətli hislərlə kəskin kontrastlıdır.Balet ,o qədər də böyük olmayan ,yığcam tamamlanmış musiqi nömrələrinin ardıcılığından ibarətdir.Bu yığcamlıq Prokofyev üslubu üçün səciyyəvi olan lokanizmin təzahürüdür.Eyni zamanda baletdəki mövzu əlaqələri tematizmin vahidliyi ,nömrələri birləşdirən ümumi dinamik xətlər əsəri dağınılıqdan ,parəkəndəlikdən qoruyur və bütün baleti yarım keçən leytmotiv inkişafının olması əsərə tamlıq verərək baletin dramaturji cəhətdən bütövlüyünü təmin edir və burada simfonik inkişafın mövcudluğunu təsdiqləyir.

Maraqlıdır ki, “Romeo və Cülyetta” bəstəkar hadisələrin baş verdiyi dövrü musiqidə bütün qəziqliy ilə əks etdirmək məqsədində uzaq olaraq ,əslində XVIII əsrə aid olan fransız mənşəli menuet ,qavot kimi rəqslərin köməyi ilə keçmiş zamanın ümumi mühitini canlandırmağa çalışır. Lirik səciyyəvi musiqi ilə sona çatan balet ölumdən üstün olan təmiz ,pak sevgini tərənnüm etməklə Şekspir əsərinin humanist mövzusunun məhəbbətin ölməzliyi ideyasının ifadə edir.

Mühazirə №4.

Mövzu № 4. S.S.Prokofyevin “Aleksandr Nevski” kantatası.

Plan: 1.Musiqi materialını dinləmək

2.Əsərin məzmunu.

S.Prokofyev yaradıcılığında xor,solist və orkestr üçün yazılmış əsərlər mühüm yer tutur.Bunlar işərisində S.Marşakın sözlərinə bəstələnmiş” Sulhün keşiyində”oratoriyası ,K.Bolmontun sözlərinə yazılmış”Yeddi nəfər”adlı kantata,V.Luqovskoyun sözlərinə “Aleksandr Nevski”kantatası ,S.Marşakın sözlərinə “Qış tonqalı”adlı vokal –simfonik süita və bir sıra başqa əsərlər vardır.

“Aleksandr Nevski”kantatası bu əsərlər işərisində xüsusi yer tutur. “Aleksandr Nevski”-xor,metso-soprana,və orkestr üçün nəzərdə tutulmuş möhtəşəm bir əsərdir.Kantatanın yaranma tarixinə gəldikdə ,qeyd etməliyik ki,bu əsərin yazılması 1938 -39 cu illərdə görkəmli kino rejissoru S.Eyzenşteyn tərəfindən çəkilən “Aleksandr Nevski”filimi ilə bağlı olmuşdu.S.Prokofyev bu filmə musiqi bəstələmiş,sonradan bu musiqi əsasında eyni adlı kantata meydana gəlmişdi.

“Aleksandr Nevski” kantatasının sözlərini bəstəkarın özü və şair L.Luqovskoy yazmışlar. Burada XIII əsərdə Rusiyada baş verən hadisələrdən bəhs edilir. Bu baxımdan əsər S.Prokofyev yaradıcılığında mühüm yer tutur, belə ki, bəstəkar burada müraciət etdiyi tarixi –vətənpərvərlik mövzunu sonradan özünün “Hərb və Sülh” operasında, “İvan Qrozni” filminə yazdığı musiqidə, Beşinci simfoniyasında davam etdirir. “Aleksandr Nevski” kantatasındakı hadisələr o dövrə aiddir ki, monqol əsarəti nəticəsində talan olmuş Rusiya sonradan səlibçilərin hücumuna məruz qalmışdı. Görkəmli sərkərdə Aleksandr Nevskinin başçılıq etdiyi rus ordusu Çud gölü üzərində baş vermiş və tarixə “Buz döyüşü” adı ilə daxil olmuş məşhur vuruşmada səlibçilər qalib gəlmişdi. Kantatada S.Prokofyevin tarixi mövzunu təfsir tərzində bəstəkar üçün səciyyəvi olan xüsusiyyətləri üzə çıxarır; burada təsvir edilən tarixi keçmişin obrazları müəllifin müasirlik duyğusu ilə aşılınmışdır. Avropada faşizmin azğınlaşdığı illərdə yazılan bu kantatada son dərəcə qəddar bir obraz kimi verilmiş səlibçilərin simasında bəstəkar ümumiyyətlə təcavüzkar, işğalçı qüvvənin səciyyəsinə vermişdir.

“Aleksandr Nevski” kantatası 7 hissədən ibarətdir;

1 –ci hissə “Rusiya monqol əsarəti altında”

2-ci hissə “Aleksandr Nevski haqqında mahnı”

3-cü hissə “Səlibçilər Pskovda”

4-cu hissə “Ayağa qal, rus xalqı.

5-ci hissə “Buz döyüşü”

6-cı hissə “Ölü düzənlik”

7-ci hissə “Aleksandr Nevski Pskova daxil olması” adlanır.

Kantatanın dramaturgiyası iki əks qüvvənin – insaniliyi təcəssüm etdirən qüvvələrlə qəddarlığın, təcavüzün rəmzi olan qüvvələrin kəskin təzadı üzərində qurulmuşdur. Bu iki qüvvənin toqquşması ruslarla səlibçilərin qarşılaşdırılması kimi təqdim edilir. Bu iki qüvvənin toqquşması ruslarla səlibçilərin qarşılaşdırılması kimi təqdim edilir. Bu iki tərəfi təcəssüm etdirən musiqi də tamamilə fərqlidir. Əgər rus obrazlarının səciyyəsində bəstəkar rus xalq musiqisinə əsaslanır, xalq mahnılarına xas olan informasiyalardan istifadə edir, səlibçilər S.Prokofyevin, İ.S.Bax üslubunda yaratdığı latın xoralı ilə təsvir olunurlar. Xoralın musiqisində harmonik tembr və ritmik cəhətlər melodiyaya üstələyir. Burada şox gərgin dissonanslı səslənmələr istinad mexaniki ritm, mis və fəs alətlərinin sanki “böyülməsi” zərbi alətlərdən geniş istifadə etməklə bəstəkar səlibçilərin amansız qəddar surətini yaradır. Qeyd edək ki, rusları səciyyələndirən musiqi bir mövzudan ibarət olmayıb, kantata boyu təsvir edilən hadisələrin gedişində onların xasiyyətnaməsinə yeni mövzuların əlavə edilməsi ilə maraqlıdır. Səlibçilərlə rusların birbaşa toqquşması kantatanın ən böyük hissəsi olan V hissədə verilir. Bu hissə əsərin dramaturji zirvəsidir. Kantatanın başlıca mövzuları məhz bu hissədə işlənir. Kantatanın kənar hissələrində isə epik xor hissələri yerləşdirilmişdir ki, bunlarda Aleksandr Nevski haqqında mahnının mövzuna əsaslanır. Kantatanın VI hissəsi metso –soprano ilə orkestr üçün yazılmışdır və qəmçin, lirik rus xalq mahnısına yaxındır.

“Aleksandr Nevski” kantatasının musiqisini dinlədiyimiz zaman bu əsərin kino sənəti ilə bağlı olduğunu hiss edə bilərik. Bu cəhət kantatanın V hissəsi “Buz döyüşü”ndə xüsusilə aydın təzahür edir; burada verilmiş musiqi epizodları sanki bir-birini sürətlə əvəz edən kino kadrlarının xatırladaraq özünəməxsus “kinomatorqafik” dinamikası ilə seçilir.

Mühazirə №5.

Mövzu № 5. S.S.Prkofyevin “Hərb və sülh” operası.

Bolkonskaya – Nikolayın bacısı - atası tərəfindən ciddi təhsil verilmiş evdar qızıdır. Qayğıkeş, dindar, başqalarına özündən daha çox dəyər verən xüsusiyyətə malikdir. Qraf İlya Andreyeviç Rostov – Rostov ailəsinin rəhbəri, qayğıkeş ata. Maddi çətinliklər yaşayır. Qrafıya Natalya Rostova – qraf Rostovun həyat yoldaşı, ailənin dörd övladının anasıdır. Xanım qız Natalya İliyiçna (Nataşa) Rostova – romanın əsas qəhrəmanlarından biridir. “Çox da gözəl olmayan, lakin cəlbedici” görünüşə malik olan bu romantik qız öz xoşbəxtliyinin axtarışındadır. O yaxşı mahnı oxuyur və rəqs edir. Nikolay S. Prokofyev “Hərb və Sülh” operası S. Prokofyev “Hərb və Sülh” operasını (op. 91) 1940-cı ildə rus yazıçısı Lev Tolstoyun eyniadlı romanı əsasında yazmışdır. Operanın libretto müəllifi Mira Mendelsondur. Operanın premyerası 1955–ci ildə Leninqradda həyata keçirilmişdir. 1973–cü ildə Sidney Opera Teatrının açılışı da məhz bu əsərlə gerçəkləşdirilmişdir. Prokofiyevin "Hərb və Sülh" operası əsasında 2000–ci ildə ekranlaşdırılmış "La guerre et la paix" adlı Fransa serialının rejissoru isə Fransua Roussilliondur. Serialda Pyer rolunu Robert Brubaker canlandırmışdır. Roman Rusiyanın Fransa tərəfindən istilasına dövründə baş vermiş hadisələri və Napoleon erasının Rusiyada Çar cəmiyyətinə təsirini, bu təsirin doğurduğu nəticələri beş zadəgan ailəsinin (Bezuxovlar, Bolkonskilər, Rostovlar, Kuraginlər və Drubetskoy) nümunəsində təsvir edir. Hərb və Sülh operasındakı obrazların siyahısı: Knyaz Pyotr Kirilloviç (Pyer) Bezuxov – tanınmış rus knyazının oğludur. Knyaz Nikolay Andreyeviç Bolkonski – ağır xasiyyətli, nüfuzlu şəxs. Knyaz Andrey Nikolayeviç Bolkonski – onun oğlu - güclü, lakin hər kəsdən şübhələnən biridir. Napoleon müharibələrinin iştirakçısı və Nataşa Rostovanın nişanlısı olan Andrey, eyni zamanda, Pyerlə də dostluq edir. Xanım qız Marya Nikolayevna İliç Rostov – qusardır, Rostov ailəsinin sevimli böyük oğludur. Sofiya Aleksandrovna (Sonya) Rostova – Rostovların övladlığa götürülmüş qohumudur. Knyaz Vasili Sergeyeviç Kuragin – Kuragin ailəsinin rəhbəridir. Yaltaq, acgöz və pul hərisidir. Xanım Elena Vasiliyevna (Elen) Kuragin – gözəl xarici görünüşə malik olan ictimai nüfuzlu xanımdır. Yaxşı əlaqələrə malik olan Elen mənfi xarakterə malikdir. Anatol Vasiliyeviç Kuragin – Kuragin ailəsinin, mənfi xüsusiyyətlərə malik, lakin cazibədar xarici görünüşü olan oğludur. Boris Drubetskoy – kasıb, lakin zadəgan ailənin nümayəndəsidir. Karyerası və gələcəyi haqqında düşünən Boris, əvvəlcə pul üçün Jüli Karagina ilə evlənsə də, sonradan ona həqiqətən aşiq olur. Napoleon Bonapart–Fransa imperatoru. General Mixail İllarionoviç Kutuzov – Rusiya general-feldmarşalı, rus ordusunun ali baş komandanı. Çar I Aleksandr – Rusiya imperatoru, 1807–ci ildə Tilziddə Napoleonla “Sülh müqaviləsi” bağlayır. Doloxov – Anatol Kuraginın dostu. Arabacı Balaqa. Denisov - rütbəli hərbiçi və s. Tolstoyun yaratdığı obrazların əksərinin prototipi onun real həyatda tanıdığı insanlardır. Onun nənə-babaları və onların tanışları bir çox obrazın xüsusiyyətlərinin yaradılmasında əsas mənbə olmuşlar. Bir çox obrazlar isə mühüm tarixi şəxsiyyətlərdir. Operanın librettosu. Birinci şəkil Knyaz Andrey Bolkonski qraf Rostovların evində gecələməli olur. Həyat yoldaşının ölümündən sonra o çox kədərlidir. Pəncərə kənarında yaz gecəsinin

gözəlliyindən heyranlıqla mahnı oxuyan Nataşa Rostovanın səsi knyaz Andreydə həyata qarşı ümid hissələri yaradır. İkinci şəkil Möhtəşəm balda qonaqlar rəqs edir. Qonaqlar gəlməkdə davam edir. Onların arasında Pyer Bezuxov və həyat yoldaşı Elen, onun qardaşı Anatol Kuragin, qraf Rostov və qızı Nataşa da var. Çarın əhatəsində hər kəs özünü ağır aparır. Çar getdikdən sonra şənlik qızıdır. Lakin belə bir ziyafətə ilk dəfə gələn Nataşa sıxılır və rəqs etmir. Azadfikirli, düşüncələrində və geyimində hamıdan fərqlənən Pyer, dostu Andreyə Nataşanı rəqsə dəvət etməyi təklif edir. Onlar rəqs edirlər və Nataşa çox xoşbəxttir. Andrey də ona heyran olub. Bu vaxt Pyer onların birlikdə xoşbəxt ola biləcəklərini düşünür, birdən qraf Rostov onu düşüncələrindən ayıraraq evinə qonaq çağırır. Üçüncü şəkil Bir ildən çox keçib. Nataşa artıq çoxdan Andreyin nişanlısıdır, ancaq knyaz Nikolay Bolkonskinin (Andreyin atası) tələbinə görə toy təxirə salınıb, Andrey isə bir illik xaricə gedib. Qraf Rostov və qızı Nataşa qoca knyaz Bolkonskigilə gəlirlər, knyaz isə onları qəbul etmək istəmir. O, düşünür ki, Rostov ailəsi onlara tay deyil. Nataşa özünü təhqir olunmuş hesab edir. Andreyin bacısı Marya əbəs yerə Nataşanı sakitləşdirməyə çalışır. Dördüncü şəkil Nataşa Moskvada operaya gəlir və burada Elen və onun qardaşı Anatol ilə tanış olur. Həmin dövrdə Anatol yenicə polyak bir qadınla evlənmiş və onu Polşada qoyaraq Rusiyaya qaçmışdı. O, Nataşaya çox yaxın münasibət göstərir və onunla əlaqə yaratmağa çalışır. Elen və Anatol bunun üçün bir plan hazırlayırlar. Anatol Nataşaya sevgi məktubları yazaraq onunla birgə qaçmağı təklif edir. Uzun düşüncədən sonra, Nataşa Anadolu sevdiyi qərarına gəlir və Knyaz Andreyin bacısı Maryaya məktub yazaraq nişanı pozduğunu bildirir. Beşinci şəkil Doloxovların evi. Burada Nataşanı qaçırma planı hazırlanır. Doloxov Kuragindən bu plandan əl çəkməsini istəyir. Lakin o öz fikrində qətidir. Arabaçı Balaqa gəlir, Kuragin qaraçı Matryoşa ilə sağillaşmış gedir. Altıncı şəkil Son anda qaçmaq planından xəbər tutan Sonya, bu planın həyata keçməməsinə səbəb olur. Pyer Bezuxov qaçırılmadan xəbər tutaraq buraya gəlir. Pyer öncə Nataşanın davranışından qorxsa da, sonradan onun aşiq olduğunu anlayaraq bunu normal qəbul edir və Nataşaya bildirir ki, Kuragin evlidir. Knyaz Andrey Nataşanın nişanı pozmasını soyuqqanlıqla qarşılayır. O, Pyerə bildirir ki, gedərkən Nataşaya azad seçim etmək imkanı vermişdi. Lakin tezliklə Nataşanın tutduğu işdən çox peşman olduğunu və çox ağır xəstələndiyini eşidir. Yeddinci şəkil Pyer Bezuxovun evində qonaqlıqdır. Anatol Kuragin də buradadır. Pyer Nataşanın yazdığı məktubları Kuragindən alır, özünün də Moskvadan getməsinə əmr edir. Pyer tək qalaraq öz taleyi, baş tutmayan sevgisi, sonsuzluğu haqda düşünür. Denisovun gəlişi onu fikirlərindən ayırır. O bildirir ki, Napoleon böyük bir ordu ilə Rus sərhədindədir. Səkkizinci şəkil Borodin döyüşü. Ruslar Napoleon ordusu ilə döyüşə hazırlayırlar. Knyaz Andrey Bolkonski Nataşanı xatırlayır. Pyer də buradadır. Əsgərlər və kəndlilər sərkərdə Kutuzovu salamlayırlar. Borodin döyüşü başlayır. Doqquzuncu şəkil Napoleonun ştab-otağı. Döyüş haqqında xəbərlər alan Napoleon qələbə xəbəri əvəzinə hər dəfə “yeni qüvvə lazımdır” sözlərini eşidir. Onuncu şəkil Generallar Borodin savaşıdan sonrakı döyüş haqqında müzakirələr aparırlar. Feldmarşal Kutuzov öz planında qalmaqda israr edir: “Tam gəriyə. Moskvanı düşməne vermək lazımdır”. On birinci şəkil Hadisələr Moskvanın fransızlarla zəbt olunmuş küçələrində baş verir. Fransız əsgərləri Moskva küçələrini gəzirlər. Bir tərəfdən fransız əsgərləri, şəklin sonunda Napoleon özü, digər tərəfdən rus xalqı Napoleonun zabidləri tərəfindən təhqir olunan maskvalılar göstərilir. 1812-ci il

Moskva yanğını. Ailəsinin, xüsusilə Sonyanın dəstəyi və dini inanclarının vasitəsilə Nataşa həyatının çətin dövründən qurtulur. Həmin zaman artıq bütün Rusiya yaxınlaşan təhlükədən və Napoleon ilə olacaq müharibədən danışmağa başlamışdı. Pyer isə özünü Napoleonun antixrist olmasına inandırır. Öz ərazisini fransızlardan qorumaq üçün kəndli ordusu yaratmaqla məşğul olan qoca knyaz Bolkonskinin vəziyyəti ağırlaşır və o dünyasını dəyişir. Rus ordusunun geri çəkilməsi fonunda Bolkonskilərə məxsus olan ərazinin fransızların əlinə keçmək ehtimalının yaşandığı günlərdə, kəndli üsyanı səbəbiylə ərazini tərk edə bilməyən xanım qız Marya, təsadüfən həmin ərazidə olan Nikolay Rostov tərəfindən xilas edilir. Nikolay Maryaya qarşı yaxınlıq hiss etsə də, tezliklə Sonyaya verdiyi sözü xatırlayır. Müharibənin başladığı dövrdə çarın Moskvaya qədər getməsi bütün rus gənclərini vəcdə gətirir və hamı orduya yazılmağa çalışır. Belə bir vaxtda gənc Petya Rostov da nəhayət ki, orduya yazılmaq üçün valideynlərinin razılığını ala bilir. On ikinci şəkil Austerlis döyüşü Pyer Moskvanı tərk edərək Borodino döyüşünü izləmək üçün döyüş gedən əraziyə yollanır. Bir müddət müharibə şəraitində yaşadıqdan sonra Pyerdə ağır psixi sarsıntı əmələ gəlir. İnsanların bir-birini öldürməsi, ölümün bir addımlıqda olması onu dərin düşüncələrə qərq edir və bu vaxta kimi yaşamadığı yeni və çox qorxunc hisslər yaşamasına səbəb olur. Döyüş hər iki tərəfin çox böyük – orduların məhv olması səviyyəsində - itki verməsi ilə başa çatır. Napoleonun nəhəng ordusu qarşısında duruş gətirə bilməklə, böyük itkilər bahasına olsa da, ruslar üstünlük əldə edirlər. Lakin strateji səbəblər və ordunun ciddi itkiləri ilə əlaqədar olaraq, döyüşün sabahısı günü ruslar geri çəkilir və fransız ordusunun Moskvaya doğru yolunu açırlar. Döyüşdə əsərin iki əsas qəhrəmanı da ciddi yaralanır. Anatoli Kuragin ayağını itirir, Andrey Bolkonski isə mərmi partlaması nəticəsinə ölümcül yaralanır. Onların hər ikisinin ölüm xəbəri yayılır, lakin ailələrinə heç bir rəsmi məlumat verilmir. Fransız ordusu Moskvaya yaxınlaşdıqca şəhər əhalisi arasında çaxnaşmalar baş verir və moskvalılar şəhəri tərk edərək qaçmağa başlayırlar. Şəhəri tərk edərkən camaat evlərini yandırır. Bu isə şəhərdə böyük yanğının ortaya çıxmasına səbəb olur. Rostovlar şəhəri ən son tərk edən ailələrdən biri olur. Gedərkən özləriylə yalnız vacib əşyaları götürən ailə, yaralıların şəhərdən çıxarılmasına kömək edir. Yaralıların arasında knyaz Andrey Bolkonski də olur. Lakin Nataşanın bundan xəbəri olmur. Son günlərə kimi, plakatlar nəşr edib Moskvanın təhlükəsizliyinin təmin edildiyini bildirən knyaz Rastopçin son günlərdə şəhərdən əhalinin çıxarılmasına rəhbərlik edir. Napoleonun ordusu Moskvanı fəth etdiyi zaman şəhəri tərk etməyən azsaylı ruslardan biri də Pyer idi. O, Moskvaya girmiş Napoleonu öldürmək qərarına gəlmişdi. Bunun üçün də o, əsl kimliyini gizlədərək dilənçi görkəmi alır. Daha sonra fransız əsgərlərindən birini xilas edən Pyer əsgərlər, eləcə də əsirlər arasında nüfuz qazanır. Burada o, əsirlərdən Platon Karatayevlə dostlaşır. Karatayevlə söhbətləri Pyerin mənəvi cəhətdən zənginləşməsinə və dünyaya baxışının dəyişməsinə səbəb olur. Fransız əsgərlərinin Moskvanı yağmalaması və silahsız ruslara əyləncə üçün atəş açmalarının şahidi olduqdan sonra, Pyer ordu ilə birgə hərəkətə məcbur edilir. On üçüncü şəkil Ağır Rusiya qışına tab gətirməyən fransız ordusu təcili surətdə geri çəkilərək Rusiyanı tərk etməyə çalışır. Bir müddət sonra, rus ordusu ilə kiçik toqquşma baş verir və Pyer azad edilir. Həmin toqquşmada Petya Rostov fransızlar tərəfindən öldürülür. Bu arada, Napoleona qarşı döyüşdə ağır yaralanmış Andrey təsadüfən Rostovların evinə gətirilir. Ailə digər yaralılarla birgə onu da özləri ilə Moskvadan Yaroslavl aparır və

onun qayğısına qalır. Nataşa tezliklə Andreyin onlarla olduğunu öyrənir, bir müddət sonra Marya Bolkonskaya da qardaşının yanına gəlir. Ölməmişdən əvvəl Andrey Nataşanı bağışlayır. Romanın sonunda Elen Kuragin fransız əsgərlərinin birindən tutduğu xəstəlikdən dünyasını dəyişir. Pyer yenidən Nataşanı tapır, Nataşa ona Andreyin ölümündən, Pyer isə Karatayevin ölümündən danışır. Onlar hər ikisi qarşılıqlı sevgiyə sahib olduqlarını anlayırlar və evlənilirlər. İki hissəli epiloq Epiloqun birinci hissəsi 1813-cü ildə Nataşa və Pyerin toyunun təsviri ilə başlayır. Bu Rostovların ailəsində son zamanlar baş vermiş ən xoş hadisə olur. Bir müddət sonra knyaz Rostov ölür və istila olunmuş ölkədə dağılmış ailə iqtisadiyyatını bərpa etmək Nikolay Rostovun öhdəsinə düşür. Belə bir vəziyyətdə ailənin maddi vəziyyətinin düzəldilməsi üçün Nikolayın zəngin ailədən olan qızla evlənməsi məsələsi yenidən gündəmə gəlir. Lakin belə bir addım atmaq istəməyən Nikolay, bir müddət sonra zəngin xanım olan Marya Bolkonskayanı sevir və onlar evlənilirlər. Bir müddət sonra Nikolay və Marya, knyajna Rostova və vaxtilə Nikolayın bütün həyatını birgə keçirməyə söz verdiyi Sonya ilə birgə Bolkonskilərin mülkünə köçürlər. Nikolay ailənin iqtisadi vəziyyətinin düzəldilməsinə çalışır. Onlar eyni zamanda knyaz Andreyin yetim qalmış övladı Nikolay Andreyeviç (Nikolenka) Bolkonskini də böyüdürlər. Bu uğurlu evliliklərdən sonra yeni cütlüklər – Pyer və Nataşa, Nikolay və Marya özlərini xoşbəxt hesab edirlər. 1820-ci ildə Pyer və Nataşa Bolkonskilərin evinə qonaq gəlirlər. Epiloqun ikinci hissəsi Tolstoyun tarixi hadisələri şərhindən və müxtəlif tarixçilərin tarixi hadisələrə münasibətinin tənqidindən ibarətdir. Operanın musiqi təhlili Operada hadisələr romandan fərqli olaraq az vaxt ərzində (1809–1812) təsvir olunub. Çünki romanda olduğu kimi operada bütün rus cəmiyyətinin həyatı – hər kəsin ayrı-ayrı təsviri verilə bilməzdi. Buna görə də bəstəkar yalnız vacib olanları – müharibə və sülh həyatı mövzusu ətrafında öz fikrini ərz etmişdir. Sülh mövzusu əsasını Knyaz Andrey və Nataşanın sevgisi, lirik psixoloji dramı təşkil edir. Prokofyev operada Tolstoyun romanının iç dünyasını açıb göstərmişdir. Psixoloji dramın inkişafında Pyer Bezuxov da əhəmiyyətli rol oynayır. Belə ki, operada biz onun mürəkkəb fikir və hisslərinin hamısını tapmırıq, lakin musiqidə onun ruhi həyatından ,həyatın mənasını, düzgünlüyü axtarmaq kimi vacib cəhətlər açılır. Operanın I yarısında 1812-ci il Vətən müharibəsi təsvir olunur. Burada bəstəkar əsas süjet xəttindən biri olan xalq obrazını hərtərəfli şəkildə göstərmişdir. Bəstəkar, Kutuzovun başçılıq etdiyi rus düşərgəsinin Napoleon və onun dəstəsi ilə əks qoyur. Beləliklə, Prokofyev operanı müxtəlif metodlarla iki planda vermişdir. Operanın yarısında lirik–psixoloji səhnələr daha dəqiq, incə yazı üslubunda verilmişdir. Operanın II yarısında isə əksinə, Borodin mübarizəsi, Moskvanın yanması bə b. kütləvi səhnələr daha geniş planda verilmişdir. İştirakçı surətlərin musiqili xarakteristikasında Prokofyev leytmativ prinsipindən geniş istifadə etmişdir. Poetik obrazı açan Nataşanın leytmativi operada səslənən ilk mövzudur (I şəklin girişi). Onun meladiyası çox plastik və axıcıdır. İkinci lirik mövzu Knyaz Andreyin ariozasında verilir. Ariozanın mövzusunda təbiətin gözəlliyi təsvir olunur. Knyaz Andreyin I ariozasında daha bir mövzu – məhəbbət mövzusu yaranır. II şəkil Andrey və Nataşanın obrazlarının ekspozisiyasıdır. Yaz gecəsinin poetik mənzərəsi qəhrəmanların həyəcanları ilə qarışır. Şənliyin ümumi atmosferi aydın olmayan məhəbbət arzuları və s. təşkil edən bir növ Noktyurndur. I şəklin lirik kulminasiyasını Sonya və Nataşanın dueti təşkil edir. II şəkil – “Yekaterinburq zadəganlar evi”

adlanır. Bu şəkil bayram əhval-ruhiyyəsi ilə fərqlənir. Burada h-moll valsı səslənir. Bu vals dramın lirik düyünüdür. Valsda Nataşanın obrazı təsvir olunduğuna görə bəzən ona “Nataşanın valsı” da deyilir. Valsın musiqisində Andreyin də hissləri ifadə olunur. III şəkil – “Knyaz Balkonskinin qaranlıq malikanəsində” adlanır. Bu şəkilin kiçik orkestr girişində soyuq, daxili sıxıntı atmosferi duyulur. Qoca Knyaz Balkonski Postovlar ailəsi ilə qohum olmaq istəmir və bu da dramatik konfliktin başlanğıcı olur. IV şəkil – “Elengildə” adlanır. Sadələvh, təmiz qəlbli Nataşa yüksək təbəqənin yaltaq nümayəndələrinin qurduğu tələyə düşür. Burada səslənən Nataşanın ariozası öz təmiz intonasiyaları ilə fərqlənir. Nataşanın tərəddüdü və qəlb sarsıntıları başqa bir ariozada – məhəbbət mövzusu, eləcə də h-moll valsında intonasiya vasitəsilə səslənən ariozada ifadə olunur. Burada bütün VI şəkli birləşdirən vals mövzusu refren şəklində keçir. Hadisələrin dramatik gedişatında Nataşa boya-başa çatmış bir insan kimi təsvir olunur. O, Anatoli Kuraginlə qaçmağa hazırdır. Anatolinin hisslərinə inamı onun əsas məqsədini anlamağa imkan vermir. Bütün bunlar VI şəkildə Nataşanın mürəkkəb qəlb sarsıntılarının kulminasiyasına gətirib çıxaracaq. V şəkil – “Doloxovgildə” adlanır. Bu şəkildə Doloxov, Kuragin, arabaçı Balaqa, qaraçı Matryoşanın xarakteristikası çox aydın göstərilir. VI şəkil – “Axrasimovanın evində” - ən dramatik şəkillərdən biridir. Nataşanın qəm-qüssəsini ifadə edən bu deklomasiyalı musiqidə hər bir replika, hər bir söz və nida, hər bir fraza, hətta pauza belə intonasiya cəhətdən əhəmiyyətlidir. Vokal xətt qırıq-qırıq verilir. Artıq bu hissədə Nataşa ilk dəfə ədalətsizliklə, yüksək

cəmiyyətin yalanları ilə qarşılaşır. Nataşanın Sonya ilə, Axrasimova və Pyerlə dialoqunun əvvəlində Nataşa ona yaxın olan insan haqqında hörmətsizliklə danışmağa icazə vermir. Nataşa, qaçmağa mane olduqlarına görə onlarla mübahisə edir. Yalnız bircə Pyerə, Knyaz Andreyin dostu olan o xeyirxah Pyerə inanmağa hazırdır. Acı həqiqəti eşidən Nataşa dəhşətə gəlir və özünə qəsd etmək istəyir. VII şəkil. Pyer Bezuxovun iş otağı. Anatoli Kuraginın mübahisəsi verilir. Bu an Denisov gəlir və Napoleon qoşunlarının rus sərhədində olduqları haqqda xəbər verir: “görünür müharibədir”. Bu sözlərlə şəkil tamamlanır. VIII şəkil – “Borodin mübarizəsindən sonra” adlanır. Bu şəkil xalq qəhrəmanı-dram səhnəsini açır. Sülh həyatı səhnələri artıq geridə qaldı. VII şəkilin hadisələri daxili dinamiklik ilə tələsmədən inkişaf edir. Burada düşmənlərlə mübarizəyə can atma, qalibiyyətə inam, əsgərləri, kəndliləri, eləcə də Kutuzovu, Knyaz Andreyi və Pyeri ürəkləndirir. Şəkilin girişində ilk dəfə müharibə, xalqın bədbəxtlik və mərdlik leytmotivləri eşidilir. Bu şəkildə xalq obrazının geniş ekspozisiyası verilir. Səhnədə kəndlilər, əsgərlər və s. təsvir olunur. Şəkil xalqın möhtəşəm xoru ilə tamamlanır. Operanın II yarısında iki əks qüvvənin dramatik konfliktini verilməmişdir. Bir tərəfdən rus xalq obrazı, digər tərəfdən Napoleon başda olmaqla düşmən düşərgəsi təsvir olunur. Bu konflikt musiqidə də özünü göstərir. IX şəkil. Bəstəkar bu şəkildə obrazların dəqiq portretlərini yaradır. Şəkildə Kutuzov obrazı seçilir. Əvvəlcə onun leytmotivi, sonra ariyamonoloqu verilməmişdir. Bu səhnədə xalqın mərdliyi, qorxmazlığı təsvir olunmuşdur. XI şəkil. Hadisələr Moskvanın fransızlarla zəbt olunmuş küçələrində baş verir. Bir tərəfdən fransız əsgərləri, şəkilin sonunda Napoleon özü, digər tərəfdən rus xalqı Napoleonun zabitləri tərəfindən təhqir olunan moskvalılar göstərilir. Bu şəkildə Moskvanın yanması təsvir olunur. XII şəkil. Lirik-psixoloji dramın kulminasiyası və faciəvi düyünü bu şəkildə baş verir. Musiqidə Andrey və Nataşanın düşüncə və hisslərinin mürəkkəb dünyası verilməmişdir. Yaralanmış Andreyin sayıqlaması və əsəbləri, Nataşanın əvvəlcə onunla

birgə əzab sarsıntıları, sonra Andreyin ölümü şəklin psixoloji səhnəsini təşkil edir. Andreyin monoloqunda vətəni haqqında, Nataşa haqqında fikirləri verilmişdir. XIII şəkil. – “Smolensk yolu”. Şəkildə fransız qoşunlarının geri çəkilməsi, Denisovun başçılığı ilə partizanların əsgərləri azad etməsi təsvir olunur. Şəklin əsas geniş epizodlarını xorlar təşkil edir. Kutuzovun gəlişi ilə epiloq başlayır. Epiloq himnlə tamamlanır.

Mühazirə №6.

Mövzu № 6. D.D.Şostakoviçin həyat və yaradıcılığı.

Plan: 1.Bəstəkarın yaradıcılıqında simfonik əsərlər.

2.Musiqi materialı.

D.D.Şostakoviç 1906-cı ildə Peterburqda anadan olmuşdur. Onun valideynləri mütərəqi dünyagörüşü geniş bilik dairəsi ilə seçilərdilər.Gələcək bəstəkarın atası kimyaçı ,anası isə pianoçu idi.Onların evində tez-tez maraqlı musiqi axşamları keçirilirdi.Şostakovicin musiqi istidadı özünü tez birüzə vermişdir.Kiçik Dima əsərlər bəstələməyə cəhd göstərirdi. Ailə inqilaba böyük rəğbətlə qarışılır.Bu Şostakoviçin uşaqlıq əsərlərində özünü göstərir.”Azadlıq himni”,”İnqilab qurbanlarının xatirəsinə”matəm marşı”-da bilavasitə həyat hadisələrinə,gerçəkliyə müasirliyə feal munasibət kimi xüsusiyyət seçilir. Şostakoviç bir müddət anasının rəhbərliyi ilə fortepiano üzrə məşqul olur.Musiqi yaradıcılığına böyük həvəs ,müəyyən ifacılıq naliyyətləri valideynlərini övladının musiqi təhsili ilədaha ciddi məşğul olur.Musiqi yaradıcılığına böyük həvəs ,müəyyən ifaçılıq naliyyətləri valideynlərini övladının musiqi təhsili ilə daha ciddi məşğul olmağa sövq edir.Ona görkəmli rus bəstəkarı o zaman konservatoriyanın direktoru A.K.Qlazunovla məsləhətləşməyə gəlirlər.O, Şostakoviçin musiqi istedadını yüksək qiymətləndirir və 1913 –cü ildə 13 yaşlı Şostakoviç böyük müvəffəqiyyətlə qəbul İmtahanlarını verib ,konservatoriyanın fortepiano və bəstəkarlıq şöbəsinə daxil olur.O,bəstəkarlardan professor M.O.Steynberqin,forte pianodan D.V.Nikoloyevin sinifində təhsil alır.Konservatoriyaya daxil olduğu illərdə Şostakoviç müxtəlif janrlarda özünü sınayır.Simfonik orkestr üçün Skertso”,”Mövzu və variasiyalar”səs və orkestr üçün Krilovun sözlərinə 2 təmsil,forte piano üçün “Üç fantastik rəqs”və minüatürlər,Puşkinin poeması əsasında”Qaraşlar” və s bu dövrə aiddir.Tələbələr əsərləri arasında fortepiano üçün”Üç fantastik”pyes”şəffaf fakturası ,bədi zövqü,təvəvətli obraz aləmi ilə fərqlənir. 1922-ci ildə ailənin maddi vəziyyəti çətinləşdiyindən bəstəkar kinoda pianoçu illüstrator işləyir.Bu iş çox vaxt aparsada bəstəkar kinomatoqrafın sirlərinə bələd olmaq imkanı verir. 1923-cü ildə Şostakoviç konservatoriyanın fortepiano,1925-ci ildə isə bəstəkarlıq üzrə bitirir.Konservatoriyaadakı illərinə Birinci simfoniyasını yaradılması ilə yekun vurur. Şostakoviçin diplom işi kimi təqdim etdiyi əsər əla qiymətə layiq görülür. Əsərin 1925 –ci ildə Lelinqadda ilk ifası böyük müffəqiyyətlə keçir.Birinci simfoniya bədii özünəməxsusluğu ,dəstixətti ,genişliyi,fərdi parlaqlığı ilə o saat diqqəti cəlb edir.Konservatoriyanı bitirdikdən sonra Şostakoviç məhsuldar gərgin yaradıcılıq yoluna qədəm qoyur.20-30-cu illəri uğursuzlar və nailiyyətlər,böyük axtarışlar dövrü kimi səciyələndirmək olar.

1927 ci ildə bəstəkar ikinci “Oktyabr”simfoniyasını bəstələyir. Görkəmli Sovet sənətkarı –rejisor MŞMeyerxod və şair V.Mayakovski ilə tanışlıq nəticəsində

Şostakoviç şairin "Taxtabiti" satirik pyesinə musiqi yazır. Bəstəkarın 1932 –ci ildə "Qarşıdan gələn" filminə bəstələdiyi mahnı tez bir zamanda böyük şöhrət qazanır. Şostakoviç opera janrına da maraq göstərir. Sujetləri o, rus klassik ədəbiyyatında N. Leskovun (Mtsensk qəzasını ledi məktəbi) və N. Qoqolun (Burun) əsərində tapır. Burnunu itirilmiş mayor Kavalıyov haqqında yarımfantastik "Burun" operasında Şostakoviç meşşanlıq yaltaqlıq, mənəvi yoxsulluğu ustalıqla ifşa edərək, parlaq fərdi xüsusiyyətlərlə zəngin, özünəməxsus musiqi dilinə malik satirik yönümlü əsər yaratmışdı. Opera ilə yanaşı Şostakoviç "Bolt" (1931), "Qızıl əs" (1930), "Duru çeşmə" (1934), baletlərini bəstələyir. Hər üç baletin məzmunu müasir həyatdan götürülmüşdü. Sujet xətti sadələşmiş olsada, bu əsərlərdə yaddaqalan obrazlı musiqi səhifələri çoxdur. İri miqyaslı əsərlərlə yanaşı, Şostakoviç instrumental musiqi sahəsində də feal işləyir. Birinci fortepiano konserti, 24 prelüd silsiləsini yazmışdı. Qeyd edək ki, Şostakoviç özü pioner kimi konsertlərdə çıxış edir. Onun ifasında List, Şopen, Çaykovski, Prokofyevin əsərləri səslənir. 1927-ci ildə Varşavada keçirilən Şopen adın Beynəlxalq müsabiqədə uğurla çıxış edir və fəxri Diploma layiq görülür. 30-cu illərdə bəstəkar yaradıcılığının mərkəzində IV, VI, simfoniya durur. Bu əsərlər Şostakoviç kamil simfonist kimi səciyələndirərək onun yaradıcılığının inqilabi dövrünü acır. V simfoniya (d-moll) yalnız Şostakoviçin deyil ümumiyyətlə rus Sovet musiqisinin ən böyük nailiyyətlərindən biridir. İlk dəfə V simfoniya 1937 –ci ildə gənc dirijor Y. Mravinskinin rəhbərliyi altında səslənmişdir. 1938-ci ildə Birinci simli kvartet, 1940-ildə fortepiano kvarteti yazır. Şostakoviç kino musiqisində də muraciət edir. "Maksim gəncliyi", "Maksim qayıtməsi", "Vibort tərəfi", "Tüfəngli adam", "Gənc qvardiya", "Elbada görüş", "Berlinin süqutu", "İvan Micurin", "Ovod" filimlərinin musiqisi Şostakoviçə məxsusdur. Müharibənin ilk aylarında Şostakoviçin təşkilatçılıq fəallığı artır. O, Bəstəkarlar ittifaqının Leningrad şöbəsinin işində, şəhərin müdafiəsində, hava mühafizəsi dəstələrində iştirak edir. Mühasirə edilmiş Leningradda bəstəkarın məşhur əsərlərindən biri – VII Simfoniya yazılır. Böyük Vətən müharibəsinin ən böyük musiqi abidələrindən biri olan VII simfoniya xalqın alman faşizminə qarşı qalibiyyətli mübarizəsini böyük realist qüvvə ilə təccəsüm etdirir. Simfoniya İlk dəfə 1942-ci ildə Kuybişevdə, daha sonra Moskva və mühasirə edilmiş Leningradda, habelə xarici ölkələrlə böyük müffəqiyyətlə səslənir. 1945-ci ilin noyabrında faciəvi VII Simfoniya ifa olunur. Yeni qurtarmış müharibə və düşmən üzərində qələbə naminə verilmiş qurbanlar, döyüşlər haqqında xatirələr hələ canlı, təzə idi. 40-cı illərin axırlarında Şostakoviç xor və vokal musiqi sahəsində məhsuldar işləyir. "Meşələr haqqında nəğmə" oratoriyası, kapella xoru 10 poema bu illərdə yaranmışdır. XI simfoniya "1905-ci il" adlanır. XV simfoniya bəstəkarın sonuncu simfoniya əsəri olur. Şostakoviç 1975 –ci il avqustun 9-da vəfat edir.

D.D. Şostakoviçin yaradıcılığı

D.D. Şostakoviç XX əsr musiqisinin nəhəng nümayəndələrindən biri, dahi bəstəkar, pianocu, içtimai xadim kimi tarixə daxil olmuş şəxsiyyətdir. Onun qoyub getdiyi zəngin yaradıcılıq irsi XX əsr inqilabında misilsiz nümunələri, klassikası kimi tarixə düşüb və bu dahi sənətkarın adını əbədiləşdirmişdir.

D.Şostakoviç XX əsr musiqisinin klassiki kimi müasir dövrün ab-havasını, gündəmdə olan ən aktual bəşəri problemləri qələmə alaraq musiqidə böyük bədii qüvvə ilə əks etdirmişdir.İnsanın daxili aləmi, düşüncə və arzuları,və yaşantı-ları,qəlbinə hakim kəsilmiş duyğular,XX əsr adamının keçirdiyi daxili sarsıntılar,hər cür zorakılığa qarşı etiraz və mübarizəsi Şostakoviç yaradıcılığında çoxcəhətli təcəssümünü tapmışdır.D.Şostakoviçin yaradıcılığı miqyası etibarilə, əhatə etdiyi janrlar baxımından müqayisə ediməz dərəcədə genişdir.O,simfonik əsərlər,vokal-instrumental və instrumental musiqinin bir çox növlərində ,kamera janırlarında əsərlər yaratmış,kino filimləri və teatr tamaşalarına musiqi bəstələmişdir.Müraciət etdiyi musiqi janrlarından hər birində Şostakovic böyük novator kimi çıxış etmişdir.Bununla belə D.Şostakoviçin dünya musiqisinə ən böyük sənət payı onun simfonik yaradıcılığı olmuşdur.XX əsr musiqisi tarixində o, ilk növbədə daha simfonist kimi daxil olmuşdur.

Şostakoviç XX əsrin mütəfəkkir –filosofu və əsl vətəndaş sənətkar olaraq ,gerçəklik hadisələrinə öz münasibətini məhz simfoniyalarda xüsusilə qabarıq ifadə etmişdir.Bəstəkarın əks etdirdiyi məzmunun geniş miqyası ,ona xas olan ümumi-ləşdirmə qabiliyyəti ,kəskin sosial və psixoloji qarşıdurmaları ,konfliktləri təcəssüm etdirməsi ,əsərlərində irəli sürdüyü bədii qayənin dinamik və məntiqi inkişafını təmin etmə qabiliyyəti onun məhz simfonik musiqidə simfoniya janrında yüksək sənətkar kimi çıxış etməsini şərtləndirmişdir.Böyük navator olan Şastakoviçin yaradıcılığı bədii cəhətdən çox rəngarəng və zəngindir.Eyni zamanda Şastakoviçin bu bənzərsiz üslubu dünya və rus musiqi klassikasının möhkəm ənənələrinə dayaqlanır.D.Şostakoviçin yaradıcılığına ,xüsusən onun V ,VII

simfoniyyalarında təcəssümünü tapmış qəhrəmani mövzü,mübarizə obrazları L.Bethoven musiqisini xatırladır;onun fəlsəfi düşüncələrini əks etdirən səhifələr, bəstəkarın Şər qüvvələrinə qarşı yüksək mənəviyyatı ,iradəli və təmkinli obrazları irəli sürdüyü əsərləri İ.S.Bax musiqisi ilə assosiyasiya yaradır;psixoloji dərinliyi,səmimi lirikası ilə seçilən əsərləri P.Çaykovski ilə ruhən yaxın olduğunu göstərir.D.Şostakovicin simfoniyyaları da gərgin drammatizmi ilə ,fəlsəfi –psixoloji cəhətini təzahürü ilə P.İ.Çaykovski simfonizmi ilə səsleşir;onun vokal yaradıcılığında rast gəldiyimiz relyefli lovhələr M.Musorskinin prinsiplərini davam etdirdiyini göstərir.məişət musiqisindən istifadəsi tragikomik səciyyəli obrazları acı istehza və qrotesklə dolu əsərləri isə onun Q.Maler yaradıcılığından da bəhrələndiyini bildirir.

D.Şostakovic hə bəstəkar ,həm də pionoçu kimi peşəkar ali təhsil almışdır.Çoxcəhətli və geniş fəaliyyət göstərmiş D.Şostakovişin bir pedaqoq kimi də xidmətləri böyük olmuşdur.

O,1937-ci ildə Lelinqrاد konservatoriyasında 1943-48 ci illərdə isə Moskva konservatoriyasında pedaqoji fəaliyyəti göstərmiş və bir çox istedadlı bəstəkarlar yetişdirmişdir ki,bunların arsında G.Qalının,Y.Levitin, G.Sviridov,B.Tişşenko,B.Şaykovski kimi sənətkarlar vardır.Azərbaycan bəstəkarlıq məktəbinin görkəmli nümayəndələri olan Qara Qarayev və Cövdət Hacıyev də Şostakovicin yetişdirmələridir.Ümumiyyətlə D.Şostakoviç Azərbaycan bəstəkarları ilə möhkəm yaradıcılıq və dostluq əlaqələri olmuşdur.Dahi sənətkar dəfələrlə Azərbaycanda olmuş musiqimizi yüksək qiymətləndirmiş,bəstəkarlarımıza Ü.Hacıbəyovun ənənələrini qoruyub davam etdirməyi dönə dönə tövsiyə etmiş-

dir.D.Şostakoviçin çoxşaxılı və geniş yaradıcılıq fəaliyyəti XX əsr musiqisi tarixində bütöv bir səhifədir.O,Beynəlxalq Sülhü müdafiə komitəsinin üzvü olmuşdur;dunyanın bir çox elimlər və incəsənət akademiyaları ,aparıcı konservatoriyaları onu özlərinin fəxri üzvləri seçmişlər .Bəstəkar və vətəndaş kimi göstərdiyi xadimlərinə görə D.Şostakovic bir çox beynəlxalq mükafatına layiq görülmüşdür. Şostakovic musiqinin,demək olar ki,bütün janrlarına müraciət etmişdir.D.Şostakoviç yaradıcılığından danışarkən ilk növbədə onun 15 simfoniyasının adını çəkməliyik .Bəstəkarın simfonik əsərləri icərisində həmçinin simfonik poema və üverturalar , süitalar vardır.Bu sahədə ən məşhur əsərlərindən biri “Bayram üverturası”dır. D.Şostakoviç musiqili səhnə janrları üçün 3opera, 3 balet müəllifidir.Operalarından ikisi N.Qoqolun əsərləri əsasında yazılmışdır;”Burun”və “Qumarbazlar”biri isə N.Leskovun əsəri əsasında yaradılmış “Msensk qəzasının ledi Makbeti”və ya “Katerina İzmaylova”operasıdır.Baletləri isə bunlardır;”Qızıl əsr”,”Bolt”və “İşıqlı çeşmə”Bəstəkarın”Moskva Çeryomuşki”adlı musiqili komediyası da vardır.D.Şostakoviçin Xor əsərləri icərisində Y.Dolmatovskinin mətninə”Meşələr haqqında nəğmə”oratoriyası,Y.Yevtuşenkanın sözlərinə “Stepan Razinin edamı”adlı xor poemasını (hər iki əsər solistlər,xor və Orkestr üçün nəzərdə tutulmuşdu”)qeyd etmək olar.Onun müşayiətsiz xor üçün yazdığı əsərlər də vardır ki,bunların icərisində inqilabçı rus şairlərinin sözlərinə 10 poemanı xüsusi qeyd edilməlidir.”Yəhudi xalq poeziyasından”adlısilsilə,soprano, kontralto və tenor ilə fortepiono üçün bəstələnmişdir.İnstrumental konsert janrı da D.Şostakovic yaradıcılığında mühüm yer tutur.Fortepiano ilə orkestr üçün 2 skripka ilə orkestr üçün 2 violonçel ilə orkestr üçün 2 konserti,viola ilə fortepiano üçün sonatası da Şostakoviçin məşhur əsərləri sırasına aiddir.

D.Şostakoviçin kamera –ansambl əsərləri icərisində trioları və Xüsusi 15 simli kvarteti də ona dünya şöhrəti gətirmiş misilsiz numunələr sırasına aiddir.Musiqi sənətinə peşəkar pionçu kilmış Şostakoviçin fortepiono yaradıcılığı da rəngarəng janrlarla təmsil edilmişdir.Burada fortepiano üçün 2 sonata”Aforizmlər” “24 prelud”,”24 prelud və fuqa”silsilələri,uşaq pyesləri vardır. Şostakoviç kamera –vokal musiqinin janrlarına da müraciət etmiş,bu sahədə də şedevr nümunələr yaratmışdır.Bu əsərlər sırasında A.Puşkin M.Lermontov,R.Börns,V.Şekspirin,M.Svetlovun ,Y.Dolmatovskinin sözlərinə yazılmış romans və mahnılar “S.Çornının sözlərinə 5satira ,”M.Svetayevanın sözlərinə 5 romans”,”Mikelancelo Buonarottinin sonetləri “adlı süita, F.Dostayevskinin sözlərinə “Kapitan Lebyadkinin 4 şeiri”əsərlərini qeyd etmək olar.D.Şostakoviç 1940-ci ildə M.Musorskinin “Boris Qodunov”,1959-cu ildə “Xovanşına”operalarını yenidən orkestrləşdirmiş ,1962-ci ildə isə həmin bəstəkarın “Ölüm mahnıları və rəqsləri”adlı vokal silsiləsinin orkestr redaksiyasını yaratmışdır.

Mühazirə № 7.

Mövzu № 7. D.D.Şostakoviçin simfonik yaradıcılığı IV , V , VII simfoniyları.

Plan: 1.Musiqi materialı

D.Şostakoviçə dünya şöhrəti gətirən ilk növbədə onun simfoni-yaları olmuşdur.İlk simfoniyasını 1925 –ci ildə Konservatoriyanı bitirərkən buraxılış işi kimi yazıb təqdim edən bəstəkar sonuncu simfoniyasını 1971-ci ildə bəstələmişdir.

D.Şostakoviç ilk növbədə məhz simfoniyalarda zəmanənin ən aktual məsələlərinə ,insanın ,şəxsiyyətin ,xalqların azadlıq hərəkətinə diqqət yetirmiş ,müharibə və sülh problemini ,ümumbəşəri mövzuları ,Xeyrlə Şərin əbədi mübarizəsini əks etdirmiş, yüksək əxlaqi əxlaqi –etik problemlərə toxunmuşdur.

D.Şostakoviçin simfoniyları içərisində proqramlı adı olan nümunələr vardır.İkinci simfoniya “Oktyabr”,Üçüncü simfoniya “Bir may”simfoniylarıdır.Yeddinci simfoniya “Leningrad”simfoniyası adlanır.on birinci simfoniya “1905-ci il”.On ikinci simfoniya “1917-ci il”adlanır və Lelinin xatirəsinə ithafdır.

D.Şostakoviç simfoniylarının bir necəsində xordan istifadə etmişdir;ikinci simfoniya A.Bezimenskinin sözlərinə yazılmış xorla tamamlanır;Üçüncü simfoniyanın sonunda isə S.Kirsanovun sözlərinə xor səslənir.Beş hissədən ibarət olan On üçüncü

Simfoniya solist ,kişi xoru və orkestr üçün nəzərdə tutulmuşdur ki ,burada Y.Yevtuşenkonun şeirlərindən istifadə edilmişdir; soprano,bas vəkamera orkestri üçün bəstələnmiş On dördüncü simfoniya on bir hissədən ibarətdir və burada F.Qarsia Lorka, G.Apolliner,V.Küxelbeker,R.Rilke kimi şairlərin şeirlərindən istifadə edilmişdir.D.Şostakoviç bəzi simfoniyların XX əsrin Tanınmış musiqiçilərinə həsr etmişdir.Səkkizinci simfoniya (c-moll)görkəmli rus dirijoru Y.Mravinskiyə,On dördüncü simfoniya böyük ingilis bəstəkarı B.Brittenə ithaf edilmişdir.

IV simfoniya

Bəstəkar IV simfoniya(c-moll) üzərində işi 13 sentyabr 1935 –ci ildə yazmağa başlayır.1936- ci ildə 20 mayda bitirir.3 hissədən ibarətdi

1.Allegretto-Presto-Tempo primo

2.Moderato con motto

3.Largo-Alegro

Bu dövürlər bəstəkarın həyatında ciddi hadisələr baş verir.Bəstəkar dünya şöhrəti qazanır.Bu uğur yalnız simfoniya janrında deyil həmçinin operalarında”Burun”,”Msensk qəzasının ledi Makbeti” əsərlərini nümunə göstərmək olar.

IV simfoniya iştirak edən alətlər

4 fleyta,2 fleyta pikkola,4 qaboy,4 klarnet,Klarnet pikkola,Bas klarnet,

3 faqot,Kontrafaqot,4 truba,1-II skripka, alt,8 voltorn,6 litavr,Üçbucaq,

Kostanet,Kiçik balaban,Tarelkalar,Böyük balaban,Tamtam,Ksilafon

Zinqrov,Violonçel,Tarelkalar,2 arfa alətləri ifa edir.

1 hissə ;Qısa lakanik girişlə başlayır.Onun ardınca əsas partiya gəlir.1 ci mövzu marş xarakterli ,quvvətli səslənir.Hissə ilə bütün səslər qoşularaq mütəşəmmik yaranır.Köməkçi partiya dərin lirikdi.

Foqotların monoloqu simli alətlərin müşayiəti ilə səslənir.Ardınca bas klarnetin ifası skripkaların voltorunların müşayiəti ilə eşidilir.İşləmə

Karikaturalı rəqlə acılır.Orta işləmə nəfəslilərin fuqatdası maşva-

ridi.Sonuncu işləmə fontastik vals epizodudu.Reprizada mövzu əvvəlki qaydaya qayıdır.Əvvəl köməkçi,qəfildən truba və tranbon və simli alətlərin sakit tembri səslənir.Skripkaların solosu səbirsiz lirik melodiyası ilə bitirir.Sonradan faqot əsas partiyanın kədərli ifa edir və birdən sakitlik çökür.

2 hissə ;Dayanmadan hərəkətli melodiya səslənir.Ardınca həyəcanlı sınıq motiv yaranır.1 mövzu rəqsvaridi.İşləmə həyəcanlı sonluğa gəlib tranbonların ifasıyla başa çatır.2 mövzu valsvaridi.menonxolik və bir az ərköyün xarakteri litavrlar ifasıyla

verilir. Bu iki mövzu təkrarlanaraq 2 hissəli forma yaradır. Koda hissəsində 1 –ci mövzu yavaş-yavaş itir.

3 hissə; Final iri və genişdi. Matəm marşı əsasında obraz yaranır. Matəm obrazı bir birinin ardınca müxtəlif şəkillərdə xarakterlərə ağır, iti skercoya, yüngül melodiya, sadələv valsa, polka xarakterini faqot yumorostik efekt yaradır. Uzun hazırlıqdan sonra böyük traur səslənir. Marş mövzusu ağaclı nəfəs alətlərində, truba və simli alətlərdə qəfildən kəsilir. Final uzun akordlarla simli alətlərdə ifa olunaraq bitir.

V simfoniya

Əgər D. Şostakoviçin Birinci simfoniyası onun dünya miqyasında tanınmasında ilk addımlardan biri idisə, 1937-ci ildə ilk dəfə Leningradda ifa olunmuş Beşinci simfoniya bəstəkarın simfo-nik yaradıcılığında mühüm mərhələlərdən birini təşkil edir. Müəllifin dəsti-xətti üçün səciyyəvi olan bir sıra cəhətlər drammatizm və səmimi lirika skertsovari obrazlar, özünəməxsus tərzdə orkestrləşdirmə və harmonik dilini orijinallığı qabarıq şəkildə özünü biruzə verir.

Simfoniyanın mərkəzində mürəkkəb bir qəhrəmanın obrazı verilmişdir. O, həyatı bütün çoxcəhətliyi, rəngarəngliyi, ziddiyyətləri ilə qavradığına görə simfoniyanın məzmunu da son dərəcə geniş və əhatəli olub, fəlsəfi düşüncələrdən janr lövhələrində, zarafatdan dərin faciəyədək ən müxtəlif cəhətləri əks etdirir. Bununla belə, simfoniya təsvir edilən bu çoxcəhətli məzmun, rəngarəng lövhələr instrumentat dramın başlıca xəttinə tabe etdirilmişdir. Simfoniyanın bu əsas xəttini isə faciəvi düşüncələrlə yaşayan "qəhrəman"ın dramatik mübarizələrdən keçərək həyatın sevincinə nikbinliyə qovuşması kimi yoza bilərik.

Beşinci simfoniya dörd hissəli silsilənin təfsiri əsərin başlıca qayəsi ilə şərtləndirilmişdir. Simfoniyanın Birinci və Üçüncü hissələri lirik – dramatik obrazlar aləmini özündə cəmləşdirir.

Buradakı drammatizm – qəhrəmanın düşüncəsində və qəlbində kök salmış yaşantıların ziddiyyətlərin drammatizmidir. İkinci hissə əsas qayəni gərgin drammatizmdə yayındıraraq, Birinci hissədəki psixoloji gərginliyi zarafatla, tamamilə təzadlı obrazlarla əvəz edir və məhz bu səciyyəsinə görə özündən sonra gələn Üçüncü hissə ilə də kontrast təşkil edir. Dördüncü hissə isə işıqlı nikbin obrazların təsdiqi möhkəmlənməsidir.

Beşinci simfoniya D. Şostakoviçin əks etdirdiyi qarşı durmanı iki əks qüvvəni təmsil edən tərəfləri əsas və köməkçi mövzuların ənənəvi qarşılaşdırması yolu ilə deyil, daha iri planda verir; sanki ekspozisiya bütövlükdə əsas mövzunun qorxunc bir qüvvə kimi hakimiyyət etdiyi, azğınlaşdığı işlənmə bölməsinə qarşı qoyulur.

Simfoniyanın melodikası intonasiyaları, həm təmiz instrumental, həm mahnıvari, həm romansvari və ariozvari mənşəli intonasiyaların təsiri vardır.

VII simfoniya

D. Şostakoviçin 1944-ci ildə bəstələdiyi, "Leningrad simfoniyası" kimi tanınan Yeddinci simfoniyası müharibə mövzu-suna həsr olunmuş misilsiz musiqi nümunələrindən biridir.

Bəstəkar bu əsər üzərində müharibə dövründə mühasirədə olan Leningradda işləmiş və bu simfoniya ilə 1941-45-ci illər müharibəsi haqqında möhtəşəm bir əsər, musiqi abidəsi yaratmışdır. Simfoniya ilk dəfə 1942-ci il martın 5-də Kuybişev şəhərində

dirijor S.Samosudun idarəsilə ifa olunmuş, Moskvada isə ilk dəfə həmin il mart ayını 29 –da səslənmişdir.

Yeddinci simfoniya D.Şostakovic müharibəyə qarşı etiraz səsi ucaldan bir sənətkar-vətəndaş kimi çıxış edir.

Belə bir əsərin ifası müharibə illərində mühüm ictimai məna kəsb etmiş, cəmiyyətdə böyük əks-səda doğurmuş və beynə-xalq miqyasda insanların həmrəy olaraq faşizm əleyhinə birləşməsinə kömək etmişdi .Bu simfoniya başdan axıradək yüksək emosionallıqla verilmiş humanizmi, insanpərvərliyi ilə heyran edən bir əsərdir.

Dörd hissədən ibarət simfoniyanın Birinci hissəsi geniş miqyası və məzmunu etibarilə özlüyündə müharibə və sülh haqqında möhtəşəm bir simfonik poemaya bənzəyir. Buradakı proqram məzmunu bəstəkar tərəfindən xüsusi izahatda təqdim edilmişdir. Bəstəkarın özünün dediyinə görə ,simfoniyanın birinci hissəsi insanların dinc həyatına müharibənin bir şər qüvvəsi kimi müdaxilə etməsindən bəhs edir. Sonata formasında yazılmış Birinci hissədə əsas və köməkçi mövzuların adətən rast gəldiyimiz ziddiyyəti, dramatik konflikti yoxdur-bunların hər ikisi dinc həyat sürən insanların mərdliyini, enerjisini, gücünü, xoşbəxtliyini təsvir edir. Bu işıqlı musiqi qəflətən uzaqdan eşidilməyə başlayan təbil səsi ilə pozulur. Bu qorxunc taqqıltı fonunda düşmən yürüşünü təsvir və “hücum epizodu” kimi tanınan epizod başlanır. Sonata formasına daxil edilmiş bu epizod getdikcə gərginləşən, amansız xarakter alan, iki qüvvənin toqquşmasını son həddə çatdıran zirvə nöqtəsinə çatır və bu anda “müqavimət mövzusu” adlandırılan mövzu ilə düşməne qarşı əks-hücuma keçən vətən müdafiəçilərinin qəhrəmanlığını əks etdirən epizod başlanır. Birinci hissənin mübarizənin ən yüksək zirvəsini təsvir edən işlənmə bölməsinin sonunda əsas mövzu minor tonallığında veriləcək , sanki müharibə qurbanlarının xatirəsinə rekviyev kimi səslənir. Köməkçi mövzu da mənacə dəyişdirilərək , həlak olmuş qəhrəmanlara həsr olunmuş bir faciəvi monoloq kimi səslənir.

Simfoniyanın İkinci hissəsi bir qədər qəmginliklə aşılانmış Xəyalpərəst əhval-ruhiyyəli lirik skertsodur. Üçüncü hissə əzəmətli, işıqlı xarakterə malik Adajiodur. Bəstəkarın özü qeyd edirdi ki, bu hissənin musiqisi insanların həyat sevgisini təbiətin gözəlliyinə heyranlığını əks etdirir. Dördüncü hissənin ilk akordları sanki bizi yenidən birinci hissənin işlənmə bölməsi və reprizasındakı gərgin həyəcanlı muhitinə qaytarır. Düşmənlə toqquşma, mübarizə sanki bir daha xatırlanır. Bu hissənin ikinci epizodu matəm xarakterli musiqisi ilə seçilir. Sonradan başlanan işlənmə bölməsi də drammatizimlə aşılانmışdır. Lakin simfoniyanın lap sonunda Birinci hissənin əsas mövzusu yenidən səslənərək şər qüvvələri üzərində qələbəni təcəssüm etdirir.

Yeddinci simfoniya ilə sanki dünyanın sülhsevən qüvvələrinə müraciət edən D.Şostakovic bəşəriyyəti müharibə əleyhinə mübarizəyə çağırır .Onun bu çağırışı artıq o illərdə eşidilmiş və insanların qələbəyə olan inamını artırmışdı. Yeddinci simfoniya möhtəşəm faciəvi məzmunun təcəssümü üçün bəstəkar orkestrin adi tərkibi ilə kifayətlənə bilməzdi. Odur ki bu simfoniya D.Şostakovic simfonik orkestrin tərkibini genişləndirmişdir. Mis nəfəs alətləri qrupu əlavə alətlər də daxil olmaqla 6 truba, 6 trombon, 8 valtorna və tubadan ibarət olmuşdur; digər nəfəs alətlərinin üçqat tərkibindən, 4 klarnetdən istifadə edilmişdir; müəllif, partituraya fortepiano və ksilafon daxil etmiş , zərb alətlərinin sayını da artırmışdır. Belə genişlənmiş tərkib simfoniyanın ən gərgin məqamlarında son dərəcə şiddətli səslənmə gücü ilə çıxış

edir.Eyni zamanda bu əsərdəki lirik epizodların orkesdirələşdirmə tərzini tamamilə başqadır.Məsələn ,Birinci hissədəki köməkçi mövzunun ,skertsodakı kənar hissədəki köməkçi mövzunun,skertsodakı kənar hissələrin,Adajioda səsələnən fleytanın kantilenası orkestrələşdirmənin “şəffaf”lığı ilə seçilir.

Mühazirə №8.

Mövzu № 8. D.D.Şostakoviçin fortepiono yaradıcılığı . 24 prelud və fuqa.

Plan: 1.Musiqi materialı.

Fortepiona yaradıcılığı D.D.Şostakoviç yaradıcılığında maraqlı səhifələrindən biridir. D.D.Şostakoviçin özünə məxsus virtuos pianist idi.1927 –ci ildə Varşavada keçirilən Birinci Şopen Beynəlxalq Müsabiqəsində Şostakoviç də öz kompozisiyasının ifa etdi ,fəxri diplom aldı. D.D.Şostakoviçin fortepiono yaradıcılığında “İyirmi dörd prelud və fuqa silsiləsi xüsusi yer tutur.Bu əsər rus musiqisində bu qəbildən olan ilk silsilədir.1951-ci ildə bu əsərin meydana gəlməsi D.D.Şostakoviçin dahi alman bəstəkarı İ.S.Baxın 200 illik yubileyinə bir töhfə idi. Bu silsiləni Şostakoviçin yetkin üslubunun ensiklopediyası adlandırma bilərik.Burada müşahidə edilən maraqlı xüsusiyyətlərdən biri prelud və fuqaların melodikasının rus mahnıvariliyi ilə aşılması ,kəndli folkloru üçün səciyyəvi olan ritmintonasiyaların sərbəst işlənməsidir.

Silsilədə təcəssümünü tapmış məzmun və obrazlar aləmi geniş və rəngarəng olub,ən müxtəlif səciyyə və ovqatı əks etdirir,bəzi nümunələrdə isə müəyyən lövhələri canlandırır.Bu silsilə müəyyən mənada Şostakoviçin həyata baxışlarını ,müşahidələrini əks etdirən “gündəliyi”xatırladır.

Ədəbiyyat:

- 1.V. Levik “Dünya musiqi ədəbiyyatı”.
2. E. Əfəndiyeva “Musiqi tarixi”
3. Ş. Həsənova “Musiqi ədəbiyyatı”
4. E. Hüseynova “Musiqi tarixi”
- 5.ru.wikipedia.org › wiki › Прокофьев,_Сергей_Сергеев...
- 6.az.wikipedia.org › wiki › Dmi...